

SPRÁVY Z KRÁLIČEJ NORY POPKULTÚRA A JEJ PREDSTAVY O SPRISAHANÍ

Franz Milec

Po dvoch desaťročiach od pádu Dvojičiek vznikli vo svete ideálne podmienky pre šírenie dezinformácií v médiách. Či už sa dnes sústredíme na spochybňovanie vakcín, hľadanie „skutočného“ zdroja pandémie koronavírusu vo wuchanskom laboratóriu, alebo na údajných neonacistov, od ktorých Rusko oslobodzuje Ukrajinu, v takejto situácii bude zložité skúmať dezinformácie bez dostatočného historického odstupe, zatiaľ čo zažívame ich bezprostredný vplyv a nevidíme ich dlhodobé následky.

Navyše, v globalizovanom svete je stále zložitejšie nájsť i fyzický odstup – miesto, kde by nebolo počuť aspoň ozveny. Ako teda podať správy z tejto kráľovej nory? O niečo podobné sa vo svojej knihe *La Q di Qomplotto* (voľne *Q ako Qomplot*) pokúša Wu Ming 1 alias Roberto Bui, taliansky mediálny aktivista a spisovateľ.¹ Ako názov naznačuje, jeho primárnym cieľom je QAnon, populárna konšpiračná teória z konca predošlej dekády, no Wu Ming 1 sa prostredníctvom tohto hnutia vyjadruje ku konšpirátorstvu ako takému. *Q ako Qomplot* pristupuje ku fenoménu QAnonu z rôznych strán ako „neidentifikovateľný naratívny objekt“ – naratologická esej, punková reportáž, fikčné interview i záznam sna – pričom tento formálny zhuk je informovaný dnešným konšpirátorstvom a odpovedá naň. Jedným z cieľov je hľadanie kultúrnych koreňov QAnonu a analýza audiovizuálnych médií, pomocou ktorých toto hnutie komunikuje, čomu sa budeme venovať i v tomto článku. Podľa Wu Minga 1 sa počiatočné zvesti QAnonu začali v roku 2017 textom. „Prvé kryptické správy, uverejnené na diskusnom fóre 4chan s podpisom Q, sú vlastne akési aluzívne slovné hádanky,“ hovorí Wu Ming 1. „Tu sa začína hermeneutická a interpretačná

¹ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto: QAnon e dintorni. Come le fantasie di complotto difendono il sistema*. Roma: Alegre 2021, s. 592 strán; pozri skoršie anglické vydanie *The Q in Qonspiracy. QAnon and Its Surroundings: How Conspiracy Fantasies Defend the System*. Roma: Alegre 2020.

práca na dešifrovaní významu týchto slov komunitou. Na počiatku bolo slovo a to slovo bolo u Q.“²

Správy od Q, centrálnej postavy v príbehoch QAnonu, sa prvý raz objavujú v príspevku *Ticho pred Búrkou* (Calm Before the Storm) z 28. októbra 2017. Q tu tvrdí, že ako človek s väzbami na najvyšších miestach si je istý, že Hillary Clintonová bude čoskoro zatknutá a po nej bude nasledovať množstvo ďalších vysokopostavených demokratov. Tento príspevok je sám o sebe reakciou na dve mediálne udalosti: 1) na kryptické vystúpenie Donalda Trumpa o akosi tichu pred búrkou z 5. októbra 2017, ktoré si nikto z novinárov nevedel vysvetliť, a 2) na Pizzagate, inú konšpiračnú teóriu, ktorá vznikla v roku 2016 tesne po úniku e-mailov Johna Podestu, spolupracovníka Hillary Clintonovej, na portáli WikiLeaks. V pokútnych internetových komunitách sa vtedy začali šíriť chýry o tom, že sa v e-mailoch šifrovane píše o sexuálnom zneužívaní detí, a to konkrétne v suteréne pizzerie Comet Ping Pong vo Washingtone, ktorá však žiaden suterén nemá.

Q na 4chane teda písal o tom, že Trump nariadil zatknutie týchto údajných členov pedofilného gangu, ktorý skrýval svoje obete v pizzérii. Príspevkov od Q postupne pribúdalo a jeho identitu si prisvojili rôzni ľudia, čím vznikla bohatá mytológia tzv. Qdrops: medzinárodné liberálne elity sú v skutočnosti pedofilní satanisti, ktorí sa živia detskou krvou, a jediný, kto nás pred nimi ochráni, je Donald Trump, prípadne jeho lokálne iterácie. Čaká nás akási Búrka, počas ktorej tí, ktorí poznajú pravdu, oslobodia svet od satanskej Kabaly v podobe Clintonovej, Sorosa, Rotschildovcov a ďalších aktérov. Kabala sa údajne chopila moci v USA po zavraždení Johna F. Kennedyho a odvtedy mala v rukách *deep state* s výnimkou ozbrojených síl. Všetci prezidenti medzi JFK a Trumpom boli jej súčasťou.³

Poskladať ucelený príbeh QAnonu je nesmierne zložité – Qdrops sú tisíce, žiadne z ich prorociev sa nenaplnilo a sú také vägne, že ich bolo možné interpretovať akokoľvek. I preto sa ku prvým dezinformáciám postupne pridalo množstvo starších konšpiračných naratívov. Wu Ming 1 volí v *Q ako Qomplot* hybridný, fragmentárny prístup k rozprávaniu o tejto „konšpiračnej singularite“, ktorá viedla ku neslávne známemu pokusu o puč na washingtonskom Kapitóle 6. januára 2021. Autor túto singularitu bližšie definuje ako „rýchlu konvergenciu všetkých konšpiračných fantázií v obeh, s kultúrnymi a politickými dôsledkami v nepredvídateľnom meradle“.⁴

Teórie QAnonu od publikácie prvých príspevkov kolujú, mutujú a získavajú nové adaptácie – kde inde než na sociálnych sieťach, odkiaľ ale prenikajú i do tradičnejších médií. „V istom momente sa QAnon stal viac audiovizuálnym. Prví propagandisti na plný úväzok, ktorí sa dostali k tzv. omrvinkám Q (*Qdrops*), ich komodifikovali a predali masám najmä pomocou YouTube, kde mohli profitovať z monetizovaných videí. Potom je tu zásadná úloha Facebooku, Twitteru a neskôr Instagramu, kde sa zrodila celá estetika, konkrétne grafiky a koláže spojené s týmto hnutím. Nakrúcajú sa tu i slávne videá hnutia QAnon, tie, ktoré potom lanária a rozširujú okruh prívržencov hnutia.“⁵ Tento sociálno-mediálny útok QAnonu viedol nielen ku šíreniu hnutia v USA, kde si prívržencov našiel medzi štátnymi reprezentantmi ako Marjorie Greenová, ale vytvoril globálnu paniku a vyvolal nepokoje v Nemecku, Rakúsku či u nás pod vplyvom krajnej pravice.⁶ Zmienky nájdeme na mnohých slovenských „alternatívnych“ médiách, napríklad na prokremeľskom portáli Aeronet News alebo na ezotericky ladenom webe vitazstvosvetla.org, ktorý priamo ponúkal propagandu Q v slovenčine.

V Taliansku bola situácia podobná, no Qonšpirátorstvu vo veľkom prepadli ľudia z hlavného prúdu. Páter Livio Fanzaga, moderátor vatikánskeho Rádía Maria, v éteri šíril teórie o satanistických elitách⁷ a Marcello Foa, žurnalista a budúci prezident verejnoprávneho telerozhlasu RAI, zdieľal priamo bludy QAnonu.⁸ Hnutie zapustilo korene i priamo v štátnych inštitúciách – terstský poslanec Fabio Tuiach predložil návrh vyhlášky proti umelkyni Marine Abramovičovej, v ktorom ju označil za známu satanistku, po tom, čo sa v rámci jednej terstskej kultúrnej akcie vyjadrila v prospech prijímania utečencov.⁹

Rovnako ako Wu Ming 1, aj my sa v tejto bezprecedentnej situácii musíme pozastaviť nad tým, do akej miery patria konšpirácie do poctivého výskumu a ako

⁵ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rím, 20. 6. 2021).

⁶ Martin Hodás, *Keď konšpirátori opustia FB. Pápež je satanista, Čaputová pije detskú krv, kričali pred parlamentom. Ľudia tlieskali* (26. 7. 2021). Dostupné na: <https://zive.aktuality.sk/clanok/pp6lhqw/keď-konspiratori-opustia-fb-papez-je-satanista-caputova-pije-detsku-krv-kricali-pred-parlamentom-ludia-tlieskali/> (1. 6. 2022).

⁷ Peggy Corlin, *QAnon comes to Europe* (8. 7. 2021). Dostupné na: <https://voxeurop.eu/en/qanon-comes-to-europe/> (1. 6. 2022).

⁸ Valentina Ruggiu, *Marcello Foa, tra fake news e complottismo: il passato social che imbarazza il futuro presidente Rai* (27. 7. 2018). Dostupné na: https://www.repubblica.it/politica/2018/07/27/foto/marcello_foa_social_complottista-202821832/1/ (1. 6. 2022).

⁹ Wu Ming 1, *Come nasce una teoria del complotto e come affrontarla, seconda parte* (29. 10. 2018). Dostupné na: <https://www.internazionale.it/reportage/wu-ming-1/2018/10/29/teoria-complotto> (15. 5. 2022).

² Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rím, 20. 6. 2021).

³ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], pozícia 609.

⁴ Tamže, p. 1340.

k nim pristupovať. Wu Ming 1 sa snaží vnieť poriadok do konšpiračnej singularity, ponúkajúc nástroje, ktorými ju môžeme dekonštruovať.

Samotný pojem konšpiračná teória je podľa autora problematický: „V [talianskej] kultúre preniknutej filozofickým idealizmom bola teória vždy niečím dôležitým a hodným úcty. Použitie slova ‚teória‘ namiesto slova názor – ‚Mám o tom vlastnú teóriu‘ – znamená, že autor vyznieva okamžite autoritatívnejšie.“¹⁰ Skutočnosť, je samozrejme, celkom iná: „Keď veriaci QAnonu povie, že si urobil o niečom výskum, znamená to, že si preliadal web, vydaný napospas všetkým predsudkom, omylom a skratkám. [...] Tento výskum je potom potrebné posunúť o krok ďalej. Aby sme nasýtli čoraz hladnejšie konfirmačné skreslenie a získali súhlas novej komunity, musíme si dôkazy vymyslieť. Veriaci QAnonu sa často uchylujú k upraveným fotografiám alebo falošným popisom. Videl som, ako sfaľovali miesto a dátum tweetu komika Pattona Oswalta, aby ho obvinili zo znásilňovania detí v Comet Ping Pong. [...] Medzi tými, ktorí tieto falzifikáty robili, nebolo málo takých, ktorí to robili ‚v dobrej viere‘, presvedčení, že bojujú na správnej strane a že účel svätí prostriedky.“¹¹ Konšpiračná teória je tak najmä dezinformačnou praxou.

Konšpiračné teórie tiež skratkovito (a nesprávne) zamieňame za výraz konšpirácie, sprisahania, pričom tých skutočných sa v histórii odohralo mnoho. Wu Ming 1 preto navrhuje rozlišovať medzi 1) konšpiračnými hypotézami (*ipotesi di complotto*), ktoré špekulujú o reálnych sprisahaniach, a 2) predstavami o sprisahaní (*fantasie di complotto*), zdôrazňujúc ich fikčnú povahu. Skutočné sprisahania od tých fiktívnych pritom odlíšime jednoducho – skutočné 1) majú konkrétny cieľ, 2) majú obmedzený počet aktérov, 3) sú predvedené nedokonale, 4) majú jasný začiatok a koniec, 5) sú plodmi svojej doby.¹² Naopak, vymyslené sprisahania nenapíňajú tieto charakteristiky. Kľúčové potom pre nás bude pochopiť fantázie o sprisahaní nielen ako spoločensko-politický fenomén, ale hľadiť v prvom rade na ich mýtovtorbu a budovanie fikčného sveta, ktorý po stáročia ovládajú okultné sily. Ak majú predstavy o sprisahaní ďalekosiahle dôsledky, znamená to podľa Wu Ming 1, že plnia systémovú funkciu.¹³ Pre predstavy o sprisahaní sú najsilnejšou zbraňou médiá a ich schopnosť vzbudzovať strach či úzkosť (*ansio-genità*). Tento strach je ale len prostriedkom – účelom je diverzia.

¹⁰ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 2262.

¹¹ Tamže, p. 2651.

¹² Tamže, p. 2328.

¹³ Tamže, p. 2705.

Wu Ming 1 nás žiada o empatiu voči ľuďom, ktorí podľahnú konšpirátorstvu. Predstavy o sprisahaní podľa neho často vychádzajú z opodstatneného hnevu, frustrácie, netrpezlivosti so systémom a so svetom, aký je. Predstava, že za všetkým stojí akási okultná sila, vedie jedine k pocitu bezmocnosti, ktorý je pre existujúci systém napokon výhodný: „Skratka, skreslenie spôsobené konšpiračnými predstavami zakrýva skutočné línie problémov a vytvára náhradu konfliktu.“¹⁴ Ide teda o zdanlivý antisystém, ktorý udržiava status quo. Wu Ming 1 tu má blízko k tézám o kapitalistickom realizme od Marka Fishera, ktorý vo svojej eseji *Kapitalistický realizmus: Neexistuje alternatíva?* z roku 2012 tvrdil, že kapitalizmus pohlcuje anti-kapitalistické témy a postupy, aby ich premenil na štýly hlavného prúdu a znemožnil reálne uvažovanie o alternatívach.¹⁵

Podobne, konšpirátorstvo ako hromozvod odvádza energiu mierenú proti systému a vybíja ju na náhradnom ciele. Wu Ming 1 dodáva: „QAnon slúžil na zníženie kognitívnej disonancie spôsobenej rozdielmi medzi tým, ako si Trumpa predstavovali jeho verní, a tým, aký bol Trump v skutočnosti. Čím viac sa odhaľovala jeho neschopnosť, tým viac sa posilňoval kompenzačný a heroizujúci naratív QAnonu.“¹⁶ Konšpiračné predstavy z tohto dôvodu mieria vysoko, ale vždy udrú nízko – antisemitské fantázie o všemohúcich bankároch nemajú vplyv na zmenu ekonomiky, ale vedú k prenasledovaniu a vraždám príslušníkov minorít. Nenávistné historiky o Sorosovi a prisťahovalectve takisto nemajú vplyv na reálnu chudobu a klesajúcu životnú úroveň ľudí, len odvedli pozornosť, aby posilnili rasizmus a xenofóbiu.¹⁷ Wu Ming 1 rozvíja túto gramsciovskú linku, poukazujúc na hegemonické funkcie konšpirátorstva.

Ak o tejto téme chceme diskutovať odborne, zásadný je podľa tohto autora i tón. Je nutné preventívne si zabrániť v ironizovaní situácie z viacerých dôvodov. Nech je nové začarovanie sveta, ktoré ponúka QAnon, akokoľvek absurdné, vychádza podľa Wu Ming 1 zo skutočnej potreby očarenia, úžasu. Konšpiračné teórie umožňujú pozeráť sa na svet inak, cítiť sa inak.¹⁸ QAnon ponúka svojim „veriacim“ mytológiu, pomocou ktorej sa môžu jednoducho zorientovať v komplikovanom svete. „Konšpiračné predstavy sú príbehy, ktoré sa sprostredkujú po stáročia, a to najmä

¹⁴ Tamže, p. 9827.

¹⁵ Mark Fisher, *Capitalist Realism: Is there no alternative?* London: Zero Books 2009, s. 9. Pozri slovenský preklad *Kapitalistický realizmus. Neexistuje alternatíva?* Bratislava: KPTL 2022.

¹⁶ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 801.

¹⁷ Tamže, p. 2813.

¹⁸ Tamže, p. 4768.

slovne.“ Ako poukazuje Wu Ming 1, konšpirátorstvo nie je novým fenoménom a nové nie sú ani jeho naratívne prvky. Autor vo svojej knihe analyzuje, ako mnoho príbehov singularita QAnonu vychádza z krvnej žaloby (*accusa del sangue*), stredovekej antisemitskej povery o tom, že Židia kradnú kresťanské deti a pijú ich krv. „Táto povera sa zrodila niekde medzi Francúzskom a Talianskom, pričom nezastupiteľnú úlohu zohrala cirkev a duchovná tlač.“¹⁹ Krvná žaloba ako takáto mediálna kačica storočia viedla k rôznym pogromom, mučeniu a súdnym procesom namiereným voči európskej židovskej menšine.

Antisemitské fantázie takisto definovali opozíciu voči modernite pod záštitou tradicionalistov i fašistov. Napríklad kniha *Protokoly sionských mudrcov*, falzifikát o židovských plánoch na ovládnutie sveta z roku 1903, mala pôvodne presvedčiť cára Mikuláša II., aby nepočúval svojich liberálnejších poradcov, ktorí požadovali modernizáciu krajiny a väčšiu otvorenosť voči západnej Európe.²⁰ Kniha dosiahla svoj cieľ doma, no do medzinárodného obehu sa dostala až počas boľševickej revolúcie, po úniku ruských antikomunistických bojovníkov na Západ, ktorí lokálne predstavy o sprisahaní exportovali a rozvinuli v „židobolševický“ hybrid. Ako vieme, tieto fantázie ďalej popularizovali nemeckí nacisti. V praxi sa tu podľa Wu Ming 1 obrátila príčina a dôsledok – osvietenské revolúcie a modernita Židov emancipovali, a keďže z toho mali prospech, boli vykonštruovaní ako okultní strojcovia týchto historických zmien.²¹

QAnon sa vyprofiloval na základe prerazprávaní takýchto mýtov. „Tieto tematické jadrá, topoi, naratívne návraty vo fenoménoch ako QAnon sú veľmi staré. Nová je dynamika šírenia a tvorby konšpirátorských komunit. Neboli by mysliteľné bez sociálnych médií a ich algoritmov.“²² Wu Ming 1 hovorí, že hnutie QAnon je znepekujúce vďaka tejto svojej dvojitej povahe: „Vidíme tu krvnú žalobu Židov, hon na čarodejnice, hon na heretikov, židovsko-slobodomurárske sprisahanie, protokoly sionských mudrcov [...] vidíme, že toto všetko sa znovu objavuje, ale v kontexte, ktorý je úplne určený planetárnou komunikačnou sférou.“²³

QAnon je však i produktom modernej populárnej kultúry a jej kultu celebrít: „Je to subkultúra fixovaná na šoubiznis, komunita jeho fanúšikov a ‚hejterov‘ zároveň,

¹⁹ Tamže, p. 7518.

²⁰ Tamže, p. 7580.

²¹ Tamže, p. 7532.

²² Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rim, 20. 6. 2021).

²³ Tamže.

ľudí, ktorí uctievať postavu z reality šou, akou je Trump, a zároveň nenávidia mnohých hercov a spevákov.“²⁴ Konšpiračná singularita QAnonu je syntézou popkultúrnych zdrojov, ktoré siahajú do polovice minulého storočia. Vtedy sa objavuje spochybovanie oficiálnych verzii udalostí v médiách, či už v západnom kontexte hovoríme o pristaní na Mesiaci, alebo o atentáte na prezidenta Johna F. Kennedyho. V tejto dobe vzniká i konšpiračná teória známa ako *Paul is Dead* zo šesťdesiatych rokov – kačica o tom, že Paul McCartney zomrel pri autonehode a nahradil ho dvojník,²⁵ ktorá sa z jedného amerického študentského magazínu dostala do éteru populárneho rádia a v tom momente stala súčasťou popkultúry. Podľa tejto fantázie o sprisahaní mohol zvyšok Beatles o mŕtvom Paulovi komunikovať len krypticky v piesňach, dizajnoch albumov alebo vo videoklipech ako *Strawberry Fields Forever*, kde konšpirátori videli a počuli, že John Lennon odkazuje na McCartneyho smrť. QAnon vo svojej teórii všetkého analogicky interpretuje údajné tajné správy v e-mailoch demokratov a zároveň tvrdí, že verejne známe osobnosti ako Tom Hanks boli vymenené za ich diabolských dvojníkov.²⁶

V genealógii QAnonu spomína Wu Ming 1 ako dôležitý bod i tzv. *snuff* filmy, mestskú legendu šesťdesiatych rokov o amatérskych filmoch, ktoré zachytávali skutočné vraždy pod taktovkou príslušníkov rôznych kultov. „Legenda o *snuffe* odkazuje na audiovizuálny svet bez obrazov. Neexistuje dôkaz, že by *snuff* filmy vôbec boli niekedy nakrútené, nikdy ich nezaistila polícia v žiadnej krajine na svete.“ *Snuff* sa ako mytologický materiál dostal do obehu po zatknutí Charlesa Mansona a členov jeho ezoterického gangu The Family. „Medzi rôznymi svedectvami o tom, ako The Family žila pred zatknutím, sa v istom momente objavila zmienka o tom, že Manson a ostatní nakrúcali vraždy a že tieto filmy mali aj pornografický charakter. No tieto filmy sa nikdy nikde neobjavili.“²⁷

K mýtu o *snuff* filmoch pritom prispelo viacero skutočných faktorov, ktoré spájali The Family s kinematografiou a médiami. Členovia Mansonovho gangu nielen žili v bývalých westernových kulisách a vraždili filmové hviezdy, ale reálne ukradli televíznej stanici NBC filmové vybavenie za desiatky tisíc dolárov. Navyše, Bobby Beausoleil, jeden z členov The Family, spolupracoval s experimentálnym filmárom

²⁴ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 1400.

²⁵ Tamže, p. 1437.

²⁶ Katie Dowd, *How QAnon believers became obsessed with Tom Hanks* (12. 2. 2022). Dostupné na: <https://www.sfgate.com/politics/article/how-QAnon-became-obsessed-with-Tom-Hanks-16913144.php> (1. 6. 2022).

²⁷ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rim, 20. 6. 2021).

Kennethom Angerom ako herec a hudobník. Beausoleil dokonca stvárnil hlavnú postavu Lucifera v Angerovom filme *Lucifer Rising*.²⁸

Satan sa od sedemdesiatych rokov začal objavovať všade ako zástupný problém v boji konzervatívcov proti mládeži a jej alternatívnym hnutiam. „Woodstock Nation sa ešte ani nestihol pokrstiť a už hrozilo, že sa z neho stane Manson Nation. Hovorilo sa, že sen hippies je mŕtvy, že kontrakultúra ukazuje svoju temnú a zlú stránku. Zo dňa na deň sa začali šíriť legendy o sieti satanistov, v ktorej bola The Family len jedným uzlom.“²⁹ Amerikou následne otriasli ďalšie vraždy, okolo ktorých vznikli kulty vrahov-celebrít (napr. Ted Bundy), situácia už len eskalovala, čo reflektoval i svet filmu.

Rituálne vraždy prenikajú do autorských hororov Nového Hollywoodu i do béčkovej produkcie a objavujú sa hity ako *Rituál* (1973) Robina Hardyho či *Prichádza Satan!* (1976) Richarda Donnera. Avšak film, ktorý obzvlášť popularizoval predstavy o satanizme, bol podľa Wu Ming 1 *Exorcista* (1973) Williama Friedkina. Hľadanie odkazov spätným prehrávaním audia (*backmasking*), ktoré zohráva dôležitú úlohu v tomto horore, neskôr inšpirovalo konzervatívcov a fundamentalistov k hermeneutickej práci na dielach popkultúry, napríklad v rockovej hudbe.³⁰ „Keď verejná mienka uverila, že existuje priemysel *snuffu* založený na vraždení pre čisto filmové účely s cieľom profitovať, v tom momente nastala reťazová reakcia dôveryhodnosti: ak uveríte tomuto, môžete uveriť aj mnohým ďalším veciam. *Snuff* sa tak stal súčasťou koktailu fám, klebiet, skreslených správ, mytologického materiálu, ktorý v sedemdesiatych rokoch začal kvasiť, až v roku 1980 prišla syntéza v podobe konšpiračnej fantázie známej ako *satanské rituálne zneužívanie*.“³¹ Wu Ming 1 naráža najmä na knihu *Michelle spomína*, bestseller o žene, ktorú v detstve zneužíval satanský kult.³² Kniha je koncipovaná ako nefikčný záznam z terapie, počas ktorej psychiater pomáha žene v hypnóze odhaliť potlačené spomienky na detstvo. Samozrejme, kniha je fikciou autora a všetky jeho tvrdenia boli vyvrátené. Kniha však bola taká populárna, že sa následne USA objavuje množstvo ďalších takýchto (plne fiktívnych) svedectiev. „Odkazy na diabla, *snuff* filmy, pedofiliu, všetky tieto

²⁸ Nate Freeman, *The Devil in the Details: Kenneth Anger, the Inventor of a Celluloid Avant-Garde*, *Nears* 90. (23. 2. 2016). Dostupné na: <https://www.artnews.com/art-news/artists/the-devil-in-the-details-kenneth-anger-the-inventor-of-a-celluloid-avant-garde-nears-90-5880/> (1. 6. 2022).

²⁹ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 1726.

³⁰ Tamže, p. 8410.

³¹ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rim, 20. 6. 2021).

³² Lawrence Pazder – Michelle Smith, *Michelle Remembers*. New York: St. Martin's Press 1980.

veci sú v podstate sústredené do veľmi silného príbehu, ktorý mal konkrétny vplyv na realitu, na americkú spoločnosť.“³³ A to až do takej miery, že sa v osemdesiatych rokoch hovorí ako o období Satanskej paniky (*Satanic Panic*), ktorá sa zo Spojených štátov rozšírila do celého sveta.

Satan sa počas tejto paniky skrýval všade, ovládajúc všemožné komunity od metalovej hudobnej scény³⁴ až po pedofilné gangy, ktorí kradli deti v škôlkach.³⁵ Do polovice deväťdesiatych rokov síce panika utíchla, no jej dezinformačné naratívy zostali v kolektívnom podvedomí vďaka televízii či filmom. Zároveň sa v popkultúre začínajú objavovať archetypy nadšencov pre konšpirácie a vznikajú nové hybridné naratívy. „Boli to *Akty X*, ktoré ako prvé spojili rôzne vlákna, rôzne prúdy konšpirácie, pretože ich ukázali všetky spolu. Konšpiračné fantázie o UFO boli oddelené od konšpiračných fantázií o atentáte na Kennedyho, namiesto toho sa začali zblížovať. Pravdepodobne sa začali pomaly zblížovať už predtým, *Akty X* boli momentom akcelerácie a vstupu do hlavného prúdu.“³⁶ Hoci sa *Akty X* nikdy neprezentovali ako nefikcia, motto z plagátu agenta Muldera *I want to believe* má dodnes na mysli ne jeden divák tohto seriálu. Archetyp Muldera ako bojovníka za pravdu mal silný vplyv na predstavy „bojovníkov za pravdu“ a rovnako inšpiratívny bol i neoplatonizmus filmu *Matrix* a jeho pokračovaní: „Konvertiti často prenasledujú príbuzných a priateľov a snažia sa za každú cenu podať im ‚červenú pilulku‘, čo je metafora pre objavenie pravdy z filmu *Matrix*.“³⁷

Najväčším momentom akcelerácie súčasného konšpirátorstva bol však pád Dvojčiek 11. septembra 2001. Wu Ming 1 hovorí, že fantázie okolo tohto teroristického útoku vychádzali z dôležitej politickej premisy. „Útoky boli použité ako zámienka – spolu s falošnými dôkazmi proti Iraku – na začatie ‚nekonečnej vojny‘ Georgea W. Busha. Vojny, ktorá spustošila Blízky východ a západnú Áziu a podporila aj vzostup Islamského štátu. [...] Z týchto legitímnych predpokladov sa mnohí vydali na cestu bez mapy a kompasu a stratili sa v krajine Truthers, obhajcov skutočnej pravdy o 11. septembri. Tu sa každý improvizovane stal infraštruktúrnym inžinierom, expertom na výbušniny, expertom na forenznú fotografiu a podobne.“³⁸ Samozrejme, touto krajinou Truthers bol internet a jeho *user-generated* obsah. Blogosféra

³³ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rim, 20. 6. 2021).

³⁴ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 8783.

³⁵ Tamže, p. 8581.

³⁶ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rim, 20. 6. 2021).

³⁷ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 1411.

³⁸ Tamže, p. 2411.

a následne video platformy ako Google Video a YouTube dali konšpirátorstvu jeho súčasný ráz, napríklad prostredníctvom filmu *Duch doby* (2007) Petra Josepha, jedného z prvých reprezentantov internetovej pseudo-dokumentárnej kinematografie. *Duch doby* v sebe spája tematiku sponchybnovania 11. septembra a špekulácie o tom, že americký rezervný systém ovláda skupina bankárov s cieľom vytvoriť globálne katastrofy a zbohatnúť na nich. Ako o *Duchu doby* písala dobová tlač: „Tento film je zaujímavou lekciami o tom, ako sa konšpiračné teórie stávajú takými populárnymi... Je to riadená, aj keď nevyrovnaná propaganda, zázrak pevného strihu a neusporiadaného uvažovania. Zdroje filmu sú väčšinou konšpiračné teórie, zmiešané so selektívnymi výpoveďami očitých svedkov, čerpané z archívnych záberov a často vytrhnuté z kontextu. Film sa vysmieva médiám ako bábkam medzinárodných bankárov, ale keď sa to hodí, opiera sa o mediálne správy, aby pôsobil dôveryhodne. Ignoruje názory odborníkov, s výnimkou hŕstky tých, ktorí s ním súhlasia. A napriek tomu je presvedčivý. Bezostyšne sa ženie vpred a spája body s úprimnou istotou, ktorá vás núti dať mu jednotku aspoň za snahu.“³⁹

V novom miléniu splietal svoju sieť dezinformácií i Alex Jones, mediálna osobnosť a jeden z hlavných zdrojov klamstiev o tom, že 11. september bol podvod, Barack Obama je moslim a svet ovládajú ilumináti. Jeho dezinformačné portfólio siahalo od vlastného webu, cez YouTube šou a podcasty až po rôzne e-shopy s hardím olejom. Do roku 2018, keď Jonesov obsah začali platformy konečne vo veľkom odstraňovať, bol Jones všade: „Pinterest (sociálna sieť na zdieľanie obrázkov), Stitcher (platforma pre podcasty), LinkedIn (sociálna sieť na zdieľanie životopisov, žiadostí o zamestnanie a voľných pracovných miest) a nakoniec... aj YouPorn.“⁴⁰

Jones publikoval dezinformačný obsah všade, kde to bolo možné, a bol skutočným priekopníkom internetového influencerstva: „Tento rozhlasový a televízny moderátor, antisemita do špiku kostí, stál roky na čele malého multimediálneho impéria, ktoré mu umožňovalo rozšíriť akýkoľvek príbeh a predovšetkým mu zaručovalo bohaté príjmy. InfoWars, jeho najznámejšia stránka, mala obrat dvadsať miliónov dolárov ročne a vďaka predaju doplnkov stravy a samozvaných alternatívnych liekov dosahovala zisk päť miliónov. Predával produkty ako Brain Force Plus, „nootropikum a neuronálny stimulátor najnovšej generácie“, 40 dolárov za fľaštičku, alebo

³⁹ Ivor Tossell, *Conspiracy theorists yelling in the echo chamber* (17. 8. 2007). Dostupné na: <https://www.theglobeandmail.com/technology/conspiracy-theorists-yelling-in-the-echochamber/article4402442/> (1. 6. 2022).

⁴⁰ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 3057.

kvapky Super Male Vitality, 70 dolárov za fľaštičku, či dokonca zubná pasta Superblue bez fluoridu, 11 dolárov za tubu.“⁴¹ Jones sa stal súčasťou amerického mediálneho mainstreamu do takej miery, že vystupoval ako hosť rôznych amerických televíznych staníc a vyslúžil si i paródiu v seriáli *Mestečko South Park*, konkrétne v epizóde *Tanec so Šmolkami* z roku 2009, kde Eric Cartman mení školské televízne vysielanie na svoju verziu InfoWars a obviňuje v ňom spolužiacu z toho, že pácha genocídu na Šmolkoch. V roku 2016 sme zase zažili reboot *Aktov X* v podobe desiatej série, kde po boku Muldera a Scullyovej vystupuje kladná postava konšpirátora inšpirovaná Jonesom.

V prvej dekáde 21. storočia sa aj pod vplyvom Jonesa začína znovu ozývať Satanská panika, pričom sám Jones v roku 2009 produkuje film *Conspiritus: Satanské sprisahanie iluminátov*, kde obviňuje zo satanizmu a príslušnosti ku iluminátom celú plejádu politikov a celebrit. Takto si Satanská panika nachádza domov na internete a v audiovizii. Wu Ming 1 vo svojej knihe poukazuje napríklad na prvú sériu *Temného prípadu* z roku 2014. „Identifikujem tu jedno z centier, jeden z kľúčových momentov, jednu z mediálnych inšpirácií QAnonu. Prvá séria seriálu bola dôležitá, pretože po mnohých rokoch, keď satanistické rituálne zneužívanie už nebolo v centre pozornosti americkej popkultúry, *Temný prípad* ho do centra opäť vracia. Celý príbeh sa točí okolo tajného spolku pedofilných satanistov, ktorí sú zapletení do politického sveta. Človek, ktorý objaví existenciu tohto tajného spolku, je odpadlík, policajt, ktorý sa neskôr stane alkoholikom. Celé roky vedie vyšetrovanie sám a nikomu o tom nehovorí. A keď konečne vidíme jeho garáž, kde má všetky svoje materiály, vidíme klasickú *crazy wall*, kam dáva fotografie, dokumenty, šípky, spisy.“⁴²

„V preddigitálnej ére sme takéto postavy videli skôr v rámci undergroundových médií, robili si vlastné konferencie, vlastné veci. Myslím, že títo konšpirátori zasa po zhladnutí *Temného prípadu* našli svoj vzor. Navyše po veľkom komerčnom úspechu prvej série *Temného prípadu* sa satanistické rituálne zneužívanie začalo opäť objavovať v popkultúre, v žurnalistike, v rozprávaniach a tak ďalej.“⁴³ Tu môžeme s Wu Ming 1 nesúhlasiť, pretože tento naratív *Temného prípadu* je skôr dôsledkom už všadeprítomných konšpiračných predstáv než impulzom pre ich vznik. Wu Ming 1 má však pravdu v tom, keď tvrdí, že po *Temnom prípade* sme v rámci kinematografie i v televízii zažili návrat témy satanizmu a rituálneho zneužívania. Vo veľkom sa napríklad vracia David Lynch s treťou sériou *Twin Peaks*, ktoré znovu reflektovalo predstavy o tom, že temné sily môžu bývať pokojne u susedov. A možno i v nás či

⁴¹ Tamže, p. 421.

⁴² Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rím, 20. 6. 2021).

⁴³ Tamže.

našich diabolických dvojníkoch! Rovnako toto ikonické dielo televíznej tvorby ho-
vorilo už koncom osemdesiatych rokov o únosoch neploletých a ich sexuálnom
zneužívaní mocnými deviantmi, prostredníctvom ktorých konali démonické entity.

Naratívy a postupy QAnonu majú ale aj originálne časti. Súčasná konšpiračná
singularita vo veľkom preberá herné inšpirácie, pričom Wu Ming 1 kritizuje naprí-
klad neetický herný dizajn, ktorý prevzali sociálne siete pod rúškom gamifikácie
svojich služieb, prispievajúc ku novodobému konšpirátorstvu. Obzvlášť sú to prvky
ako 1) pohlcujúci zážitok, 2) návykovosť, 3) mechanické opakovanie (like, publiko-
vanie, pohybovanie po obrazovke), 4) numerické ciele (like, notifikácie), 5) pravidlá
meniace sa podľa svojvôle platformy a 6) neexistencia magického kruhu – vstup
a výstup do gamifikovaného priestoru nie je zmysluplne označený, pretože prihlá-
senie a odhlásenie je automatizované.⁴⁴

Okrem toho, nie je to len Jake Angeli, ikonický „QAnon šaman“ a povstalec zo
6. januára 2021, ktorý akoby vypadol z postapokalyptickej *live action role playing*
hry. Sú to charakteristiky takýchto LARP hier alternatívnej reality, ktoré prenikajú
celým hnutím: hybridizácia reality a fikcie, kolektívne hľadanie stôp a súvislostí,
riešenie záhad, priebežná aktualizácia príbehu, transmedialita hry, prepínanie me-
dzi online a offline dimenziami.⁴⁵

Z herného sveta tiež prenikajú do reality komunitné elementy. Paradoxne, tým,
kto si teraz pre svoje potešenie nakrúca vraždy iných, je extrémna pravica, koncen-
trovaná na diskusných fórach ako 4chan. Táto mutácia sa ukázala napríklad už pri
masakri v novozélandskom Christchurchi, ktoré páchatel Brenton Harrison Tarrant
vysielal naživo cez Facebook Live. „Pri písaní knihy som musel pretrpieť viacero
nechutných materiálov. Video z tohto masakru bolo pravdepodobne najhoršie. Ide
o akúsi upravenú verziu strieľačkovej videohry, ale s tým rozdielom, že tu je rých-
losť veľmi odlišná. Video je znepokojujúco pomalé, vidíte každý výstrel, hlavne rany
z milosti obetiam,“ hovorí Wu Ming 1.⁴⁶

„*Snuff* ako fiktívny žáner preberá kódy z kinematografie, najmä tej pornografic-
kej, ale nielen z nej. Koncepčný a naratívny rámec *snuffu* spočíva v tom, že je tu
filmový štáb, výprava, adaptuje sa scenár. Video o masakre v Christchurchi na No-
vom Zélande už nie je filmom: estetické odkazy patria do herného kánonu. Všet-
ko je to založené na improvizácii, pohľad je odosobnený. Video je dokumentáciou.

⁴⁴ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 4192.

⁴⁵ Tamže, p. 1430.

⁴⁶ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rim, 20. 6. 2021).

To je podľa mňa rozdiel oproti *snuff* filmu, kde je smrť funkčná pre kinematogra-
fické účely, zatiaľ čo tu je to takmer byrokratické: prvý mŕtvy, druhý, tretí, štvrtý,
piaty... Niekoľko používateľov 8chanu (pozn. pokútneho fóra alternatívnej pravice,
ktoré sa odtrhlo od 4chanu) doslova oslavovalo ‚skóre‘ dosiahnuté Austráľčanom
a vyjadrovalo nádej, že niekto iný ‚prekoná rekord‘.“ Wu Ming 1 v *Q ako Qomplot*
hovorí priamo o gamifikácii nenávisti, jej premene na súťaž.⁴⁷

Z herného prostredia potom prichádzajú ozveny aj napríklad v tom, že christ-
churchský útočník Tarrant sa sám definoval ako „odstraňovač kebabov“. *Remove*
kebab je pôvodne srbský mém namierený voči moslimom, ktorý môžete zachytiť
v živých diskusiách *first-person shooter* hier ako *Counter Strike*, kde môžete ako
člen protiteroristickej jednotky zabíjať teroristov v blízkovýchodnom prostredí. Prob-
lémom však nie sú samotné áčkové hry, ktoré, ako vieme, nemajú preukázateľný
vplyv na normalizovanie násilia.⁴⁸ Sú to komunity týchto hier, ktoré vytvárajú toxic-
ké, fašizoidné prostredie, ako dokazuje i kauza Gamergate z roku 2014.

Užívateľia fóra 4chan vtedy rozbehli koordinovanú nenávistnú kampaň voči ľu-
ďom, ktorí sa snažili presadiť viac diverzity v hrách a v hernom priemysle, pred-
všetkým voči herným vývojárkam a kritičkám. Gamergate vyústil v rôzne konšpirač-
né teórie, pomohol definovať extrémistické hnutie alternatívnej pravice a naštartoval
kultúrnu vojnu proti tzv. *social justice warriors*. Ako ukazuje Wu Ming 1, presne
v tomto prostredí vykvasilo hnutie QAnonu. Bol to Mike Cernovich, bloger a jedna
z hviezd Gamergate, kto začal na YouTube šíriť nezmysly o Pizzagate, a tvrdil, že
takmer všetky popredné mená v médiách a väčšina hollywoodskych hviezd patrí
do pedofilného gangu.⁴⁹

Aktéri Gamergate, ktorí viedli záškodnícku vojnu pomocou mémov na sociál-
nych sieťach, útočili na našu pozornosť i prostredníctvom navonok serióznějších
online médií ako Breitbart News, ktoré boli a sú spleťou extrémistických dezinform-
ácií. Dostali sa i priamo do centier politickej moci – Steve Bannon, spoluzakla-
dateľ Breitbartu, investoval vo firme Cambridge Analytica,⁵⁰ ktorá, ako dnes vieme,

⁴⁷ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 3641.

⁴⁸ Alex Hern, *Playing video games doesn't lead to violent behavior, study shows* (22. 7. 2020). Dostupné
na: <https://www.theguardian.com/games/2020/jul/22/playing-video-games-doesnt-lead-to-violent-behaviour-study-shows> (6. 6. 2022).

⁴⁹ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 437.

⁵⁰ Brennan Weiss, *Steve Bannon's Ties to Cambridge Analytica, Facebook Data, Run Deep* (24. 3. 2018).
Dostupné na: <https://www.businessinsider.com/steve-bannon-ties-to-cambridge-analytica-facebook-data-run-deep-2018-3> (1. 6. 2022).

ovplyňovala voľby v rôznych krajinách pomocou dát z Facebooku.⁵¹ Bannon takisto roky figuroval ako mediálny poradca Donalda Trumpa a viedol jeho volebnú kampaň. Práve tu nachádzame jasný dôkaz o tom, že hypotéza o systémovej funkcii konšpirátorstva obstojí.

Naskytuje sa preto otázka, ako tieto nové hybridné fikcie rozklúčovať. Ako sa proti nim brániť, keď sú priamou súčasťou našej kultúrnej DNA a definujú naše politické bytie? Sme v kráľičej diere, kde racionálne taktiky ako *fact-checking* či *debunking* nie vždy fungujú a môžu mať predsa len opačný efekt – keď sa stretne s dôkazmi o tom, že je naše presvedčenie nesprávne, kognitívne skreslenie známe ako *backfire effect* nás môže utvrdiť v našej nepravde.

Už v období osemdesiatych rokov vzniká nový odboj, ktorým by sme sa mohli inšpirovať – umelci a aktivisti zisťujú, ako sa postaviť priamo proti mediálnemu komplexu, ktorý generuje strach. Touto problematikou sa zaoberalo viacero umeleckých hnutí ako taktické médiá alebo *culture jamming*. V našich končinách do tohto prúdu môžeme zaradiť známu českú umeleckú skupinu Ztohoven, ktorá dlhodobo poburuje českú verejnosť. Podobné odpovede prinášala v deväťdesiatych rokoch i talianska umelecká komunita združená pod pseudonymom Luther Blissett, do ktorej patrili Wu Ming 1. Luther Blissett bol ale viac než len pseudonymom – bolo to „nevlastné“ meno, ktoré mohol použiť ktokoľvek na publikáciu obsahu alebo priznanie autorstva.⁵² Prvýkrát bolo použité v roku 1994 v Bologni v rámci mestských a mediálnych zásahov, odkiaľ sa neskôr rozšírilo do ďalších miest.

V Taliansku bolo cieľom tohto projektu takticky odpovedať na špecifiká talianskeho mediálneho priestoru a vyvolať pochybnosti o tom, ako sa v nich hovorí či píše. Zoznam dôvodov je zdĺhavý, no pre vykreslenie situácie – uprostred Rokov olova, obdobia, ktoré prinieslo vlnu teroristických útokov z rôznych strán politického spektra, v roku 1981 vychádza najavo, že tajná organizácia Propaganda Due sa niekoľko rokov snaží o konsolidáciu médií, vytlačenie ľavicovej politiky z verejného priestoru, prepísanie talianskej ústavy a zmenu parlamentnej demokracie na autoritársky režim.

Ako vtedy odhalila polícia a médiá, k tejto skupine patrilo množstvo ľudí zo štátnych zložiek, mafie či aristokracie. Na aktivitách sa ale podieľal i riaditeľ Corriere

⁵¹ Carole Cadwalladr – Emma Graham-Harrison, *Revealed: 50 million Facebook profiles harvested for Cambridge Analytica in major data breach*. (17. 3. 2018). Dostupné na: <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/17/cambridge-analytica-facebook-influence-us-election> (1. 6. 2022).

⁵² Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 866.

della sera, jedného z najčítanejších talianskych denníkov, a tiež mediálny magnát Silvio Berlusconi,⁵³ ktorý neskôr úspešne vstúpil do politického sveta ako taliansky premiér.

Zároveň sa v tomto období ozýva v Taliansku Satanská panika. V Turíne sa podľa dobovej mediálnej hystérie skrýva 40 000 satanistov a rovno aj ich „čierny pápež“,⁵⁴ v regióne Emilia Romagna sa zase v roku 1997 objavujú vymyslené svedectvá o satanskom rituálnom zneužívaní a vražde detí, ktoré vedú k obžalovaniu 16 ľudí a uväzneniu 12 ľudí bez jasných dôkazov.⁵⁵ V tejto dobe, kedy sa médiá odhalili ako nanajvýš nespoľahlivé, bol účel hnutia Luther Blissett najmä vzdelávať – umelci pod značkou Luther Blissett sami vytvárali mediálne nepravdy, aby ich napokon mohli odhaliť a rozobrať. V rámci svojich umeleckých zásahov Luther Blissett pritom vysvetľovali, ktoré kultúrne automatizmy a deformácie informačného systému využili a aký bol ich účinok.⁵⁶

Azda najzložitejší mediálny zásah skupiny Luther Blissett sa odohral v regióne Lazio, kde sa ho zúčastnili desiatky ľudí. Zahŕňal predovšetkým falošné satanistické rituály, po ktorých Luther Blissett zámerne zanechávali fiktívne stopy a informovali o nich médiá, napríklad na jednom mieste naaranžovali niekoľko cintorínskych sviečok, pentagram a pár spálených fotografií prepichnutých špendlíkmi. Mediá informácie o satanských rituáloch často publikovali bez akéhokoľvek overovania faktov a naskočili na vlnu masovej paranoje. Viac než rok boli periodiká mesta Viterbo zaplavené falošnými správami od sklamaných študentov či rozhorčených žien v domácnosti. Ozýva sa i fiktívny Výbor na ochranu mravov (Comitato per la salvaguardia della morale), ktorý varuje pred číhajúcim satanistickým nebezpečenstvom.⁵⁷

Najväčším úspechom tohto zásahu bol žartík na účet lokálneho televízneho kanálu. Spolu s taškou plnou ľudských kostí, ukradnutých z archívu lekárskej fakulty, dostala redakcia televízie záhadnú videokazetu, zachytávajúcu akúsi „čiernu omšu“.

⁵³ P2, *da Silvio Berlusconi a Maurizio Costanzo, alcuni dei nomi più noti della lista Gelli* (16. 12. 2015). Dostupné na: https://www.repubblica.it/politica/2015/12/16/news/p2_i_nomi_piu_importanti_della_lista_gelli-129591682/ (8. 6. 2022).

⁵⁴ Giuseppe Ardito, *Torino città satanica?* (17. 7. 2008). Dostupné na: <https://www.cicap.org/n/articolo.php?id=273495> (8. 6. 2022).

⁵⁵ Leonardo Bianchi, *The 'Satanic Panic' That Led to Parents Being Accused of Running a Paedophile Ring* (4. 11. 2019). Dostupné na: <https://www.vice.com/en/article/597dvq/satanic-panic-italy-paedophile-devils-lower-modena> (8. 6. 2022).

⁵⁶ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 940.

⁵⁷ Loredana Lipperini, *La beffa firmata da Luther Blissett* (8. 4. 1998). Dostupné na: https://www.repubblica.it/online/sessi_stili/blissett/blissett/blissett.html (8. 6. 2022).

Skupina zahalených mužov uprostred lesa obetuje mladú ženu diablovej a záznam končí tesne po jej domnejšej smrti. Keď televízia materiál odvysielala, varujúc obyvateľstvo pred démonickými vrahmi, ktorí sa schovávajú vo viterbských lesoch, k zodpovednosti za celú reťaz sa prihlásili Luther Blissett a predložil obrovské množstvo dôkazov, vrátane zmazaného konca kazety, kde sa skupina mužov odhalí, smejú sa, a spolu so živou „obetou“ spokojne odchádzajú z lesa.

V súvislosti s Luther Blissett sa spomínajú „homeopatické kontrainformácie“: Luther Blissett tým, že do médií vniesli silnú dávku nepravdy, chceli ukázať neprofesionálnosť médií a neopodstatnenosť morálnej paniky.⁵⁸ Luther Blissett v roku 1996 vydáva knihu *Mind invaders. Ako znemožniť médiá: manuál záškodníckej vojny a kultúrnej sabotáže*. Aktivisti v knihe poskytujú nástroje pre vedenie psychologickéj partizánskej vojny, ktorej cieľom je „vnieť paniku do miest moci“, bojujú proti mediálnym klamstvám, policajnej kontrole či konzumerizmu. „Ničenie mýtov nemá zmysel, musíme sústrediť svoje úsilie v inom smere: nechať imaginárno v pohybe, zabrániť jeho kryštalizácii, pokúsiť sa pochopiť, kedy a ako treba mýty dekonštruovať, rozčleniť alebo zabudnúť ešte predtým, než sa pluralita obrazov zredukuje na jeden a absolútny. Musíme surfovať po sieťach, plieniť kolektívnu predstavivosť, nechať sa teleportovať na divoké planéty.“⁵⁹

Zásahy Luther Blissett vo svojej dobe rozpútali debatu o moci médií, každopádne, ich účinok nebol vždy podľa predstáv autorov. Záškodnícky manuál Luther Blissett mohol skončiť v nesprávnych rukách – Wu Ming 1 vo svojej knihe špekuluje o tom, že pôvodný príspevok Q mohol byť mediálno-aktivistickým zásahom, ktorý sa inšpiroval hnutím Luther Blissett. V roku 1999 niekoľko členov Luther Blissett vrátane Wu Ming 1 tiež publikovalo historický román Q., v ktorom protagonistu pod iniciálou Q. pracuje ako katolícky špión a prenasleduje jedného z lídrov reformácie. Zaujímavé však je, že Q. je zapletený do všetkých hnutí doby, podnecuje ľud ku vzbure a organizuje rôzne podvody.

Wu Ming 1 hovorí o počiatku QAnonu: „Hypotéza, ktorú naďalej považujem za pravdepodobnú, je, že autor prvých Qdrops sa inšpiroval našim románom Q., pretože podobnosť, izomorfizmov medzi príbehom, ktorý rozprávame v románe, a príbehom Qdrops je neúrekom. V oboch prípadoch ide o anonymnú postavu, ktorá sa podpisuje ako Q, tvrdí, že je na vysokých miestach v mocenskej štruktúre

a disponuje dôvernými informáciami o blížiacom sa o zúčtovaní medzi dobrom a zlom. Q. nášho románu tvrdí, že počul, ako veľmi dôležití ľudia v nemeckej mocenskej štruktúre 20. rokov 16. storočia diskutovali o poslednej bitke proti sedliackym revolucionárom Thomasa Müntzera. Vlastencom – vzbúreným sedliakom – píše náš Q. rovnakým spôsobom ako Q na 4chane. [...] Obaja Q vyzývajú pripraviť sa na boj a následné nové prebudenie do mieru, rovnosti a bratstva. Q z 4chanu tvrdí, že je vysokopostaveným úradníkom federálnej vlády USA a že vie, že sa blíži posledný boj medzi dobrom a zlom, kde dobro je Donald Trump a zlo je *deep state*. Táto záverečná bitka sa volá ‚Búrka‘ a on má za úlohu informovať o nej vlastencov. Je to ten istý naratívny rámec.“⁶⁰

Mohli byť pôvodné Qdrops, príspevky od Q, len záškodníckymi výmyslami mediálnych aktivistov? A mohla takáto fanúšikovská fikcia Luther Blissett vytvoriť monštrum QAnonu? „Nemusel to byť nevyhnutne zásah ľavicových aktivistov, pretože na 4chane bola úroveň tzv. *shitpostingu* vždy veľmi vysoká. Sú to často vzájomné vtipy medzi členmi alternatívnej pravice,“ hovorí Wu Ming 1. Je ťažké overiť variant, že by sa na 4chane niekto inšpiroval Luther Blissett a zámerne trolloval príspevkami pritiahnutými za vlasy, a o tejto téme už v roku 2018 polemizovali aj odborné médiá.⁶¹ Navyše, v talianskom kontexte už roky figuruje napríklad fašistické hnutie Casa Pound, ktoré pre svoje účely zámerne preberá taktiky ľavicových aktivistov.

No keďže sa Wu Ming 1 v minulosti odhalil ako nie úplne spoľahlivý zdroj, nemôžeme si byť istí, či si tu z nás neufahuje. Nieže by sa snažil robiť PR pre jednu zo svojich starých kníh tak, že „trolluje“ médiá – skôr je tu možnosť, že tvrdenia o spojeniach medzi Q. skupiny Luther Blissett a Q QAnonu sú samy o sebe homeopatickou kontrainformáciou, ktorú zámerne Wu Ming 1 či niekto iný vypustil na sociálne siete. Prečo? Tieto tvrdenia totiž okamžite nútia čitateľa overiť si fakty a rozpačovať sa na iné naratívne izomorfizmy, ktoré pozná.

Archetyp Q ako záškodníka, ktorý hýbe masami, predsa existuje naprieč médiami i kultúrami. Len v americkej televíznej tvorbe nájdeme množstvo predlôh, od *Aktov X*, kde Deep Throat, postava podobná Q QAnonu, je vysokopostavený štátny úradník, ktorý agentovi Mulderovi poodhaľuje pravdu o tom, ako sa veci skutočne majú v Spojených štátoch poznačených konšpiračnou aférou Watergate. *Star Trek: Nová generácia* zase prináša všemohúce bytosti Q-kontinua, ktoré existujú naprieč

⁵⁸ Luther Blissett Homepage. Dostupné na: <http://www.lutherblissett.net> (1. 6. 2022).

⁵⁹ Luther Blissett, *Mind invaders. Come fottere i media: manuale di guerriglia e sabotaggio culturale*. Roma: Castelvechchi Editore 1996, s. 21.

⁶⁰ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rím, 20. 6. 2021).

⁶¹ Ben Davis, *Is the QAnon Conspiracy Actually an Artist-Designed Hoax? Here's the Evidence* (8. 8. 2018). Dostupné na: <https://news.artnet.com/opinion/q-anon-hoax-1329983> (1. 6. 2022).

časom i priestorom. Najznámejší záškodník Q svojvoľne manipuluje posádkou lode Enterprise-D a hneď v pilotnej epizóde z roku 1987 sa vyhráza veľkým finálnym súdom ľudstva. Sami Luther Blissett si pravdepodobne požičali meno Q. pre svoj román z tejto populárnej sci-fi série, keďže Stanicu Deep Space Nine i Novú generáciu viackrát cituje už ich taktickomediálny manuál: „Musíme byť pop ako Star Trek, musíme vychádzať z frustrovaného životného potenciálu v každom z nás a snažiť sa ho premietnuť do okolitého sveta: Picard a Dathon na El-Adreli.“⁶²

Identita autora prvých Qdrops je neidentifikovateľná a o vlastníctvo účtu sa neskôr delilo množstvo jeho stúpcov, takže sa dozvieme len ťažko, kde je pôvod protagonistu QAnonu. V skutočnosti je jedno, či si z nás Wu Ming 1 strieda, aby nás prinútil uvažovať. Mali by sme sa pozastaviť hlavne nad tým, aké miesto by mohli mať homeopatické kontrainformácie v takticko-mediálnych bojoch 21. storočia. Deväťdesiate roky boli predsa len naivnejšou dobou, čo sa týka potenciálu manipulácie médií, a v dnešnej dobe kapitalistického realizmu sa satira a irónia stali hegemónickými módmí rozprávania, pričom falošné správy sú bežnou súčasťou entertainmentu (napr. satirické médium The Onion alebo segmenty The John Oliver Show na HBO). Navyše, i podľa samotného Wu Ming 1 môže konšpiračná satira pobaviť tých, ktorí už boli skeptickí, ale v iných prípadoch môže byť sama škodlivá.⁶³

„Paródia je proti konšpirátorstvu bezmocná, ba až kontraproduktívna. Vyvoláva bumerangový efekt, pretože v konšpirátorstve zveličovanie nie je možné. Jeho mentalita sa šíri do každého priestoru existencie, do každého sektora, takže tendencia zveličovať vychádza zvnútra. Paródia len urýchľuje túto tendenciu. Neexistuje tu nadbytok imaginárneho. Predstavte si, že by vám pre desiatimi rokmi niekto povedal: „V roku 2021 zaútočia na Kongres stovky ľudí, ktorí sú presvedčení, že svet ovláda tajný spolok pedosatanistov. Tí majú stovky podzemných základní, v ktorých držia milióny zotročených detí, znásilňujú ich a sajú im krv, aby zostali navždy mladí. Keby sa mi to stalo, povedal by som: ‚Ale prosím ťa, nerob si srandu.‘ Takže už z toho by malo byť jasné, že žiadna paródia nie je možná.“⁶⁴

Toto platí napríklad i v prípade portálu The Onion. Kačice, ktoré toto médium produkuje, sú dnes často neodlišiteľné od reality aj pre kriticky uvažujúceho čitateľa,

⁶² Luther Blissett, *Mind invaders. Come fottere i media: manuale di guerriglia e sabotaggio culturale*. Rím: Castelvecchi Editore 1996, s. 62. Citát odkazuje na 2. epizódu 5. série Star Trek: Nová generácia, v ktorej doposiaľ neznámy národ Tamarianov hovorí jazykom, ktorý je zložený len z odkazov na historické udalosti ich planetárneho systému.

⁶³ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 1260.

⁶⁴ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rím, 20. 6. 2021).

napríklad už názvom príspevku: [*Povstalec zo 6. januára*] neverí, že bol na Kapitole.⁶⁵ Funguje to i naopak – fórum *r/notTheOnion* na sociálnej sieti Reddit je zbierkou skutočných mediálnych titulok, ktoré znejú ako úplná satira, napríklad: *Katolíckí exorcisti sa sťažujú, že čelia dlhým radom posadnutých*.⁶⁶

Ako teda hľadiť do priepasti konšpirátorstva tak, aby sa priepasť nezačala divať na nás? Wu Ming 1 i vo svojej knihe hovorí, že dnešná podoba konšpirátorstva si vyžaduje nový prístup, ktorý v sebe spája overovanie faktov, hľadanie bodov pravdy uprostred konšpiračných fantázií a opätovné očarenie – *fact-checking*, ktorý by bol fascinujúcejší ako príbeh, ktorý dekonštruuje.⁶⁷ Je podľa neho potrebné pracovať na formách opätovného očarenia akýmikoľvek prostriedkami a čo najviac hromadne. Sny, zázraky, oslavy, neobyčajné zážitky, tranz či vzbura nás podľa Wu Ming 1 vymaňujú zo stagnácie, premieňajú nás. „Naša potreba kúziel, mágie a iných vecí je v súlade s bojom o iné možné a skutočné svety.“⁶⁸

Ak by bolo možné robiť audiovizuálny *debunking*, možno priamo filmový, ako by mohol fungovať? „Mal by byť založený na forme očarenia (*incanto*). Nemalo by to byť všetko založené na rozume, racionalite, logickom rozboře. Mal by nejakým spôsobom zachytiť potrebu úžasu, potrebu prekvapenia, ktorú konšpirácia zachytáva svojím vlastným spôsobom, ale zároveň odvieť pozornosť iným smerom.“⁶⁹ Wu Ming 1 odporúča inšpirovať sa súčasným iluzionizmom, v ktorom sa experimentuje s postupmi tzv. *autodebunkingu*, teda odhalením toho, čo sa skrýva za kúzelníckym trikom, bez toho, aby sa efekt triku pokazil. Cieľom je posunúť sa od elementárneho úžasu nad efektom k zložitejšiemu úžasu nad použitými technikami a úsilím.⁷⁰

Inšpiráciou je pre Wu Ming 1 v tomto prípade napríklad Mariano Tomatis: „Matematik a mág, kritik a historik iluzionizmu, Mariano je vyvrheľom Cicapu (Talianskeho výboru pre kontrolu tvrdení o pseudovedách) a skeptikom voči skepticizmu. Spolu s ním sme dlho diskutovali o hraniciach debunkingu. [...] Mariano si položil otázku: Čo je mágia v súčasnej spoločnosti? Ak je ‚mágia‘ tým, čo sa odlišuje od bežného, čo vyčnieva z pozadia každodennosti a vyvoláva údiv, prečo sa tak

⁶⁵ *Insurrectionist Truther Doesn't Believe He Was At Capitol* (1. 2. 2021). Dostupné na: <https://www.theonion.com/insurrectionist-truther-doesn-t-believe-he-was-at-capitol-1846173748> (1. 6. 2022).

⁶⁶ Joshua Zitser, *Catholic Exorcists Complain Too Many Possessed People to Handle* (28. 5. 2022). Dostupné na: <https://www.insider.com/catholic-exorcists-complain-too-many-possessed-people-to-handle-2022-5> (1. 6. 2022).

⁶⁷ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 5022.

⁶⁸ Tamže, p. 4815.

⁶⁹ Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rím, 20. 6. 2021).

⁷⁰ Wu Ming 1, *La Q di Qomplotto* [e-kniha], p. 5137.

zriedkavo stretávame s mágiou spojenou so spochybňovaním existujúceho, s kritickým myslením o svete, s praktikami, ktoré rušia súčasný stav vecí?⁷¹

Wu Ming 1 kritizuje, že postavy kúzelníka a mentalistu sú presiaknuté mačizmom a reakčnou predstavivosťou. Odporúča preto aproproovať praktiky iluzionizmu a spomína pritom dôležitú filmovú referenciu: „Možno by sme sa mali vrátiť k filmu Orsona Wellesa *F for Fake*. Hoci rozmer vzťahu pravda-nepravda ukazuje tak, ako existoval pred internetom, a mediálne prostredie bolo veľmi odlišné, je to postoj Wellesa, jeho prístup ako mága, ktorý je veľmi aktuálny. [...] Vyvracia nielen nepravdy iných, ale aj vlastné tvrdenia, ktoré postupne počas filmu vyslovuje. Je to sebadeštrukcia, ktorá chráni kúzelné triky tohto filmu. Ako to prirovnávam v knihe, Welles balóniky neprepichuje. Nie, opíše ich a potom vám vysvetlí, prečo lietajú – aký je princíp? A prečo nás pri tom naplnia úžas? Welles má počas celého filmu kúzelnícky rukopis. Počas svojho života veľa uvažoval o vzťahu medzi pravdou a lžou, o potrebe zázraku, potrebe očarenia, túžbe po mágii. Takže jediná konkrétna rada, ktorú by som mohol dať, je táto: premýšľajte ako v *F for Fake*.“⁷²

HALÓ, HALÓ, POČUJEŠ MA? ZVUK, VIBRÁCIE A POCITY VO FILME SVÄTÉ DIEVČA A V TVORIVOM PROCESE LUCRECIE MARTELOVEJ

Natalia Christofolletti Barrenha

V polovici deväťdesiatych rokov minulého storočia sa objavil pojem *nuevo cine argentino* (nový argentínsky film), ktorý signalizoval znovuoživenie argentínskej filmovej produkcie po období krízy, k čomu prispelo viacero faktorov, napríklad prijatie zákonov o podpore a financovaní, obnovenie kvót na argentínsku produkciu, ľahšie získavanie technického vybavenia vďaka devízovej konvertibilitate, vznik alebo znovuoživenie filmových fakúlt, obnovenie Medzinárodného filmového festivalu Mar del Plata a vznik Medzinárodného festivalu nezávislého filmu v Buenos Aires (BAFICI). Na scéne sa objavila nová generácia, ktorá priniesla nové estetické čítanie a nové prístupy k nakrúcaniu filmov.

Hoci režiséri z obdobia *nového filmu* systematicky popierali svoju príslušnosť k tomuto hnutiu, ich diela sa vyznačujú ľahko rozpoznateľnými spoločnými znakmi. Novým filmárom nešlo v skutočnosti o jednotný postup, používajú totiž rôznu poetiku, no je zrejmé, že vznikol *nový tvorivý režim*, slovami Gonzala Aguilara,¹ v rámci ktorého sa u všetkých krížili koncepty predstavujúce prudký odklon (či už tematický, formálny, alebo v spôsobe výroby) od dovtedy produkovanej kinematografie.

Prístup k spracovaniu zvuku je jednou zo spoločných čŕt nového argentínskeho filmu. Podľa Gustava Costantiniho v ňom prekvitala sloboda v strihu zvuku a obraze, ktorú môžeme badať v iných kinematografiách už od šesťdesiatych rokov,

⁷¹ Tamže, p. 4539 a p. 5050.

⁷² Z osobného rozhovoru autora s Wu Mingom 1 (Libreria Alegre, Rim, 20. 6. 2021).

¹ Gonzalo Aguilar, *Otros mundos: Un ensayo sobre el nuevo cine argentino*, Buenos Aires: Santiago Arcos 2006, s. 14.